

МУХА Р. А., аспірант

(Тернопільський національний економічний університет)

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті визначено місце корпоративної форми господарювання в системі відносин власності, розглянуто історичний шлях формування корпоративного управління, досліджено переваги і наслідки впровадження ефективного корпоративного управління.

Ключові слова. Корпоративна власність, корпоративні відносини, корпоративне управління.

I. Вступ

У процесі входження України в світовий ринковий простір, у її економічному середовищі виникли умови до створення корпоративної форми господарювання, яка на даний час є дуже перспективною, активно розвивається порівняно з іншими новими організаційно-правовими формами господарювання. Тому дуже актуальним є впровадження ефективного механізму корпоративного управління підприємствами, в яких капітал поділений на частки. Однак це неможливо без дослідження місця змішаної форми господарювання в системі відносин власності та історичного шляху формування і розвитку корпоративного управління. Важливим є визначення як впливає ефективне корпоративне управління на діяльність корпоративного підприємства (корпорації, акціонерного товариства).

Дослідженням окремих аспектів розвитку і формування корпоративного управління займалися як закордонні [1; 6;] так і відомі українські [2; 3; 4; 7; 9; 11] науковці та економісти. Однак вимагають уточнення питання місця корпоративної форми власності в системі відносин власності, сутності корпоративних відносин, історичний шлях формування корпоративного управління та вплив ефективного корпоративного управління на суб'єкта господарювання, тощо.

II. Постановка завдання

До основних цілей статті можна віднести: визначення місця корпоративної власності в системі відносин власності; розгляд історичного шляху формування корпоративного управління; дослідження переваг і наслідків впровадження ефективного корпоративного управління для акціонерного товариства.

III. Результати

Аналізуючи особливості розвитку економічних відносин сучасної і попередніх епох, спостерігаємо, що в XIX ст. рушійною силою економічного розвитку було підприємництво, у XX ст. – менеджмент, на даний час в XXI ст. дану функцію виконує корпоративне управління [1]. На сучасному етапі розвитку світової економіки без формування ефективної системи корпоративного управління неможливо забезпечити приплив інвестицій у країну.

На нашу думку не коректним буде перехід до визначення корпоративного управління без уточнення місця „корпоративної форми власності” в системі економічних відносин власності. Оскільки процес становлення корпоративної форми господарювання завжди супроводжується розвитком та удосконаленням відносин власності.

Основні складові, що характеризують сутність, структуру відносин власності та місце корпоративної форми власності в системі цих відносин подані на рисунку 1.

Суто державна форма власності еволюційно вичерпала своє існування (за винятком стратегічно важливих підприємств, якими володіє держава). Історично обумовлено, що на зміну її існування приходить нова форма господарювання – корпоративна власність.

Корпоративна форма власності на сьогоднішній день є переважаючою у світовій економіці, як найбільш сприятлива для залучення додаткових капіталовкладень, що створює ефективне поле для використання новітніх управлінських методів та сприяє підвищенню продуктивності.



Рис.1. Структура відносини власності та місце корпоративної форми власності в системі цих відносин.

Дана форма власності передбачає співпрацю державного і приватного капіталів, при цьому державний капітал набуває більшої гнучкості, мобільності і підконтрольності, а приватний – стає менш ризиковим, більш стабільним і прогнозованим [2, с. 6]

Ця форма власності передбачає корпоративні відносини, які можна визначити як сукупність економічних, соціальних, правових (в т.ч. господарсько- та цивільно-правових), зобов'язальних, майнових, фінансових, трудових, організаційно-управлінських відносини між учасниками цих відносин, які виникають з приводу формування та використання акціонерного капіталу.

Корпоративні відносини характеризуються як комплекс економічної взаємодії між: акціонерами, їх представниками, об'єднаннями та менеджерами (особами, які здійснюють управлінські функції в господарських товариствах, органами управління відповідних компаній, що складаються з таких осіб), власне господарськими товариствами (відносини в межах фінансово-промислових груп, відносини основного і дочірнього підприємства тощо), кредиторами (у тому числі їх представниками, об'єднаннями і спеціальними державними та іншими органами й організаціями, які реалізують компетенцію в разі фінансової неспроможності (реструктуризації) організації), органами державної влади (що здійснюють функції антимонопольного регулювання, встановлюють порядок випуску та обігу цінних паперів корпорації), найманими працівниками (персоналом підприємства) та їх представниками [3].

Виділяють деякі способи владного впливу державних органів на процеси розвитку корпоративного сектора економіки, тобто методи державного регулювання корпоративних відносин, які подані на рис. 2. (розроблено автором на основі [3]).

Існування корпоративної форми господарювання зумовило широке впровадження в Україні поняття „корпоративне управління”.



Рис. 2. Основні аспекти регулювання корпоративних відносин.

У вузькому розумінні корпоративне управління полягає у забезпеченні діяльності менеджерів щодо управління підприємством в інтересах власників акціонерів [4, с. 31].

У широкому розумінні корпоративне управління – це засіб за допомогою якого спрямовується та контролюється діяльність компанії, товариства [4].

Слід чітко розмежовувати дві складові управління корпорацією чи будь-яким іншим підприємством: корпоративний менеджмент (corporate management) і корпоративне управління (corporate governance). Під першим поняттям розуміємо діяльність професіональних спеціалістів в процесі проведення ділових операцій (механізм ведення бізнесу). Корпоративне управління – поняття набагато ширше ніж корпоративний менеджмент, воно означає взаємодія багатьох осіб і організацій, що мають відношення до різноманітних аспектів функціонування фірми. Під корпоративним

менеджментом розуміють діяльність професійних фахівців у ході здійснення ділових операцій, тобто ведення бізнесу. Корпоративне управління знаходиться на більш високому рівні керування компанією, ніж корпоративний менеджмент. Пересікання функцій корпоративного управління і менеджменту має місце тільки при розробці стратегії розвитку компанії [7, с.50].

Повноцінна теорія корпоративного управління стала формуватися лише у 80-х роках минулого століття. Хронологічна карта подій розвитку корпоративного управління подана в таблиці 1. [1; 5, с.11; 6, с. 381–384].

Таблиця 1.

Історична карта подій розвитку корпоративного управління

ік	Р	Особливості розвитку корпоративного управління
553	1	Створена торгівельна Московська англійська компанія (Moscovy Company of London) – перша англійська акціонерна компанія (Англія).
600	1	Створена англійська торгівельна Ост-Індська компанія (The Governor and Company of Merchants of London Trading into the East Indies), яка із 1612 р. стала постійно діючою акціонерною компанією з обмеженою відповідальністю. Крім зібрання власників в ній було створено зібрання директорів (в складі 24 членів) з 10 комітетами. Директором міг стати власник акцій на суму не менше 2 тис. ф. ст. (Англія).
602	1	Створена голландська торгівельна Ост-Індська компанія (Verenigde Oostindische Compagnie) – акціонерна компанія, в якій вперше було реалізовано відділення власності від контролю – створено зібрання панів (тобто директорів), що складалося з 17 членів, які представляли акціонерів 6 регіональних палат компанії пропорційно їх долям в капіталі (Нідерланди).
776	1	А. Сміт в книзі „Дослідження про природу і причини багатства народів” попереджає про слабкі механізми контролю за діяльністю менеджерів і стимулів для управлінців (Великобританія).
844	1	Прийнятий перший Закон про акціонерні компанії (Великобританія).
855	1	Прийнятий Закон про обмежену відповідальність (Великобританія).
931	1	А. Берлі і Г. Мінз (США) публікують свою основоположну роботу „Сучасна корпорація і приватна власність” і приходять до висновку, що інтереси контролю над корпорацією радикально відрізняються від інтересів володіння її власністю, ця проблема відома під назвою агентська проблема.
933-1934	1	Закон про торгівлю цінними паперами 1933р. стає першим законом, що регулює функціонування ринків цінних паперів (у т.ч. введено вимогу розкриття реєстраційних даних). Закон 1934 р. делегував функції правозастосування Комісії з цінних паперів і бірж (США).
937	1	Р. Коуз позробив контрактну теорію фірми, для розв’язання агентської проблеми (між акціонерами які надавали свій капітал і менеджерами, що керували цим капіталом укладався договір, який окреслював всі права і умови взаємодії сторін; сторони працювали за принципом остаточного контролю, за яким

	менеджери мають право приймати рішення на свій розгляд в тому випадку, якщо це не сказано в договорі).
968	1 Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) приймає директиву про корпоративне законодавство для європейських компаній.
970	1 М. Дженсен і В. Меклінг створили теорію агентських витрат, за якою агентські витрати – це та величина витрат для інвесторів (акціонерів), яка пов'язана з розподілом прав власності і контролю. А модель корпоративного управління повинна бути побудована так, щоб мінімізувати агентські витрати.
986	1 Прийнятий Закон про фінансові послуги, який здійснив суттєвий вплив на роль фондових бірж у системі регулювання (США).
987	1 Комісія Тредвея презентує доповідь „Про шахрайство при складанні фінансової звітності”, підтверджує роль і статус комітетів з аудиту і розробляє концепцію внутрішнього контролю, або модель COSO (Комітету спонсорських організацій комісії Тредвея), опубліковану а 1992 р. (США).
990-1991	1 Крах корпорації Polly Peck (збитки в розмірі 1,3 млрд.ф.ст.) і BCCI, а також шахрайство з пенсійним фондом компанії Maxwell Communications (на суму 480 млн.ф.ст.) свідчить про необхідність удосконалення практики корпоративного управління з метою захисту інвесторів (Великобританія).
992	1 Доповідь Кедбері „Фінансові аспекти корпоративного управління”. Комітет Кедбері публікує перший Кодекс корпоративного управління з метою захисту інвесторів (Великобританія).
993	1 Компанії, акції яких зареєстровані на Лондонській фондовій біржі, зобов'язані розкривати інформацію про дотримання Кодексу Кедбері за принципом „підкорюйся або поясни” (Великобританія).
994	1 Публікація доповіді Кінга по корпоративному управлінні” (ПАР) (2002 р.), Рутемана – „Про внутрішній контроль і фінансову звітність”.
995	1 Публікація доповідей: Грінбері – „Про винагородження директорів” і В'єно „Ради директорів публічних компаній у Франції”.
996	1 Публікація доповіді Петерса „Рекомендації по корпоративному управлінні в Нідерландах”.
998	1 Публікація Об'єданого кодексу, створеного на основі доповідей Кедбері, Хемпеля „Про корпоративне управління”.
999	1 Публікація доповіді Тернбула про внутрішній контроль, яка замінила доповідь Рутемана (Великобританія); публікація „Принципів корпоративного управління ОЕСР”, які стали першим міжнародним еталоном в сфері корпоративного управління.
001	2 Публікація доповіді Майнерса про інституціональне інвестування в Великобританії; публікація доповіді Ламфалуссі про регулювання європейських ринків цінних паперів (ЄС); оголошено банкрутство корпорації Enron, сьомої за величиною компанії, що включена в лістинг в США.
002	2 Публікація німецького Кодексу корпоративного управління – Кодексу Кромме (Німеччина), російського кодексу корпоративної поведінки (Росія). Крах компанії Enron та інші корпоративні скандали призводять до прийняття законодавчого акту про цінні папери Закону Сарбейнса-Окслі (США). Публікація доповіді Бутона (Франція) і доповіді Уінтера про реформу європейського корпоративного законодавства в компаніях (Євросоюз).
003	2 Публікація доповідей: Хігса – про роль і ефективність невиконавчих директорів, Сміта – про комітети по аудиту. Введена в дію нова редакція Об'єданого кодексу корпоративного управління (Великобританія).
004	2 Скандал з компанією Parmalat вразив Італію. Доповідь Майнерса щодо проблем голосування на зборах акціонерів в Великобританії.

Історичний шлях розвитку корпоративного управління продовжується і зараз. Для України теоретично основоположним кроком у цьому напрямі стало прийняття Закону України „Про акціонерні товариства”.

Дотримання високих стандартів корпоративного управління дає змогу корпораціям (акціонерним товариствам) [8, с. 12-13; 9; 10, с. 7]:

- полегшити доступ до ринку капіталів – компанії, що ефективно керуються сприймаються інвесторами як дружні і здатні забезпечити прийнятний рівень прибутковості вкладень, оскільки відчують необхідний рівень захисту своїх прав. Ці компанії дістають ширший доступ до капіталу і переважають в довгостроковій перспективі в порівнянні з іншими корпораціями;

- знизити вартість капіталу та залучити довгострокових інвесторів, тобто досягнути зменшення вартості фінансових ресурсів, які використовують компанії. Вартість капіталу залежить від рівня ризику, яке присвоюється компанії інвесторами: чим вищий ризик, тим більша вартість капіталу. Одним із видів ризику є ризик порушення прав інвесторів. Коли права інвесторів добре захищені, то вартість акціонерного і залученого капіталу знижується;

- сприяти зростанню ефективності, тобто удосконалюється процес прийняття рішень, які здатні здійснити значний вплив на ефективність фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства на всіх рівнях;

- покращити репутацію (гудвіл) та інвестиційну привабливість фірми – так-як репутація фірми є одним з найважливіших нематеріальних активів компанії, то її покращення призводить до того, що фірма користується великою довірою у суспільстві. Інвестори ж згодні заплатити більше за акції підприємств, в яких є ефективне корпоративне управління;

- збільшити ринкову вартість компанії та попит з боку інших фірм – впровадження принципів корпоративного управління забезпечить майбутню конкурентну перевагу компанії і дасть їй змогу випередити своїх конкурентів;

– знизити вартість кредитування, за рахунок довіри кредиторів до даної компанії.

На рис. 3. показано етапи та наслідки ефективного корпоративного управління на рівні підприємства та країни загалом (розроблено автором за джерелами [8, с. 13; 9; 11, с. 41]).

IV. Висновки

Погоджуючись з поглядами науковців можна стверджувати, що ефективне корпоративне управління на підприємстві позитивно впливає на нього, створюючи значні переваги для його функціонування у конкурентному ринковому середовищі.

Необхідним є прийняття окремого документу, який би регулював корпоративне управління в Україні, а саме „Кодекс корпоративного управління України” (на зразок розвинених країн світу). Даний кодекс міг би містити такі приблизні положення: права акціонерів; рівне ставлення до акціонерів; роль зацікавлених осіб в управлінні акціонерним товариством чи корпорацією; розкриття інформації та прозорість; обов’язки ради директорів, тощо.

Обов’язковим мав би бути прийнятий на кожному підприємстві України Кодекс корпоративного управління та етики. Цей крок зробить українські підприємства значно привабливішими як для національних так і для іноземних інвесторів.

Література

1. Карапетян Д., Грачева М. Корпоративное управление: основные понятия и результаты исследовательской практики [Електронний ресурс] // Управление компанией. – 2004. – №1. – Режим доступу:

< <http://www.management.com.ua/strategy/str076.html> >

2. Чечетов М., Жадан І. Управління державними корпоративними правами у контексті економічної стратегії держави // Економіка України. – 2003. – №8. – С. 4–12.



Рис. 3. Етапи та наслідки належного корпоративного управління.

3. Сафронова О. М. Методи регулювання корпоративних відносин та особливості їх упровадження в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < <http://www.academy.gov.ua/ej2/txts/soc/05somouu.pdf> >

4. Воронкова А. Е., Баб'як М. М., Коренєв Е. Н., Мажура І. В. Корпорації: управління та культура. Монографія. / За заг. ред. док. екон. наук, професора А. Е. Воронкової. – Дрогобич: Вимір, 2006. – 376 с.

5. Немного истории о корпоративном управлении [Електронний ресурс] // Вестник корпоративного управления. Казахстан. – 2006. – Выпуск 1 (октябрь) – С. 10–11. – Режим доступу: <[http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/\\$FILE/Bulletin_1.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/$FILE/Bulletin_1.pdf)>

6. Управление современной компанией: Учебник / Под ред. проф. Б. Мильнера и проф. Ф. Лиса. – М.: ИНФРА–М, 2001. – 586 с.

7. Павлов В. І., Мишко О. А. Корпоративне управління в акціонерних товариствах. – Рівне: НУВГП, 2006. – 180 с.

8. Теория корпоративного управления [Електронний ресурс] // Вестник корпоративного управления. Казахстан. – 2006. – Выпуск 1 (октябрь). – С. 12–13. – Режим доступу: <[http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/\\$FILE/Bulletin_1.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/cacgp.nsf/AttachmentsByTitle/Bulletin_1/$FILE/Bulletin_1.pdf)>

9. Луцький М. Г., Сухаренко О. М. Формування системи ефективного корпоративного управління в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2007-2/Luckiy_Suharenko_207.htm>

10. Корпоративное управление: история и практика [Електронний ресурс] // Федеральная комиссия по рынку ценных бумаг. – Режим доступу: <http://www.fcsm.ru/catalog.asp?ob_no=3730>

11. Довгань Л. Є., Пастухова В. В., Савчук Л. М. Корпоративне управління. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2007. – 180 с.